

Sự Trùng Thuộc Của Nhà Nguyễn Dưới Vua Nhà Tây Sơn

Tác Giả: Saigon Echo sßu tßm

Thứ Năm, 10 Tháng 12 Năm 2009 13:51

Tháng 7 năm Nhâm Tuất (1802), Nguyễn Phúc Ánh trở về Phú Xuân, đem Vua tôi nhà Tây Sơn ra báo thù.

Tất cả các võ tướng đều bỏ mũ hình, Trần Quang Diệu bỏ áo da, các tướng khác bỏ voi chày, ngựa và trống quy t.

Tất cả vua tôi tướng đều viên tỳ tướng, thùy thùy đều giết bỏ n sßc anh hùng, không mất nét sß hãi, không mất lòng nhiều, hiền ngang, không ngại.



Riêng dưới vua Bùi Thế Xuân, Nguyễn Phúc Ánh dùng hình phạt khắc nghiệt nhất quán cả kim! Vua nghe danh nổi tiếng, Nguyễn Phúc Ánh truy n đem đến xem mặt, Nguyễn Phúc Ánh tất cả hßi:

- Ta và Nguyễn Huệ, ai hơn?

Nổi tiếng ứng dụng đáp:

- Nói về tài ba thì Tiên Đế ta bách chiến bách thắng, hai bàn tay trống rỗng nên cả đời. Còn nhà ngươi bị đánh phải trốn chui trốn nhủi, phải chịu sự xâm lăng của Xiêm dưới Pháp. Chß

hơn kém rõ ràng như ao trổ nước vũng. Còn nói về đức độ, thì Tiên Đế ta lấy nhân nghĩa mà đời xưa với kẻ trung thần thất thế, như đã đời với Nguyễn Huệ như Đức, tôi nhà người. Còn nhà người lại dùng tâm của kẻ tiểu nhân mà đời với kẻ như người bực nghĩa liêm, đã hất lòng vì chúa, chớ nghĩ rằng ai có chúa này, ái tích kẻ tôi trung của người tức là khuyển nghịch tôi mình trung với mình. Chớ hơn kém cũng rõ ràng như ban ngày và đêm tối. Nếu Tiên Đế ta đức độ thà long sông, thì đời nhà người lại trổ đời đức độ này.

Nguyễn Phúc Ánh hỏi:

- Nhà người có tài sao không giở ngay vàng cho Cảnh Thôn?

Nhà kiết đáp:

- Nếu có thêm một nghìn như ta này thì của Nhà Lê không đời gì mà làm. Của Nhà Lê không đời làm, thì nhà người cũng khó mà đời chân lên đời Bắc Hà.

Nguyễn Phúc Ánh hỏi có muốn xin ân xá không?

Nhà kiết đáp:

- Ta đâu có sợ chết mà phải chịu nhục, hãy mình trổ nước một kẻ tiểu nhân đức thế?

Nguyễn Phúc Ánh cảm gan, đời nói ngạo.

- Không chịu nhục? Ta sẽ làm cho mi biết nhục.

Vua Quang Trung

Liệu truyện như: Đêm Bùi Xuân và Bình Đế nh, cõi bờ hất quân áo, cõi đời ng trên tù xa đời đi khắp các nơi thế.

Nhân dân Bình Đế nh nghe tin, không ai báo ai, mà mọi người xe ngựa kiết đi qua, thì nhà hai bên đời ng đời đóng kín cửa, người đi đời ng, người nhóm ch, đời ngo nh một báo tránh xa.

Xe đời vùng Đế p Đá là nơi đời l, thì như người t m l a tinh khô bay tung vào xe. Lp báo báo n t ng sĩ h t ng vung g m chém đời, theo gió bay lên không trung, lp rơi vào xe ph kín châu thân người kiết.

Nhà kiết đời báo đời và Phú Xuân, Nguyễn Phúc Ánh hỏi:

- Đã biết nhục chưa?

- Nhục nào có vung vào thân ta, mà chính đời lên đời nhà người, con người tánh đời h n sài lang, lòng như p hơn của tr.

Nguyễn Phúc Ánh tức giận, truyện bắt mọi người con của người kiết đời ra đời tr nước một kiết: Mọi người con như thì sai đời sĩ báo vào bao vải, đánh nát thân. Còn người con gái đời thì cho voi xé xác. Thấy voi đời, người con gái hoảng sợ kêu lên:

- Mẹ ơi! Con người!

Nhà kiết hét đời:

- Con nhà đời ng không đời c khi p nhục.

Người con gái đời nh m một thế hình, không một tiếng rên rỉ. Đời đời kiết.

Chúng trời kiết đời n m ng a trên cõi. Ba đời tr ng đời, một con voi to đời hung hăng ch y đời, gi chân toan chà. Nhà kiết đời m một hết một tiếng như s m n. Con voi thế kinh đời lui. Báo đời gi c, voi báo đời t m đời n n a, như người v a báo đời t i đời đời b đời c ngay, thúc mọi cũng không dám đời. Lính đời giáo đời, voi thế lên một tiếng đời báo ch y.

Nguyễn Phúc Ánh tức mình, sai dùng hình phạt đời m thiên đ.

Sở Trù Thủ Cờ a Nhà Nguyễn Đệ Vĩ Nhà Tây Sơn

Tác Giả: Saigon Echo số u t m
Thứ Năm, 10 Tháng 12 Năm 2009 13:51

Chúng tôi y vĩ nhúng sáp nóng đem qu n kh p mình n ki t, r i đem c t n ki t n i tr s t d ng gi a tr i. Đ n chm l a đ t. N ki t bình tĩnh, nét m t không chút thay đ i. L a cháy ph ng ph c t d i lên trên, sáng chói th u mây. Ai n y đ u xúc đ ng. Riêng Nguyễn Phúc Ánh t vĩ hân hoan!

L a cháy h i lâu. B n b im phẳng ph c. B ng m t t i ng n .
S n ki t vĩ . M t l n thanh quang bay vút lên t ng xanh!
X t ng vĩ xong, x đ n các quan văn.
Ph n nhi u đ u đ c tha vĩ cho làm ăn.
Riêng Ngô Th i Nh m và Phan Huy Ích thì b gi i vĩ Thăng Long và đánh đ n t i Văn Mi u.
Phan Huy Ích còn s ng tr vĩ nhà.
Ngô Th i Nh m b Đ ng Tr n Th ng đánh ch t.
Đ ng Tr n Th ng là m t danh sĩ B c Hà. Lúc Ngô Th i Nh m đ c Vua Quang Trung tr ng d ng, thì Đ ng Tr n Th ng đ n xin Ngô ti n c . Trông th y vĩ khúm núm làm m t phong đ c a k sĩ, Ngô thét b o Th ng:
- đ đây c n dùng ng i vĩ a có tài vĩ a có h nh giúp Vua cai tr n c. còn mu n vào lòn ra cú thì đi n i khác.
Đ ng Tr n Th ng h th n ra vĩ , r i mang khăn gói vào Nam, ph ng s Nguyễn Phúc Ánh.
Nay đ c th li n tr thù x a.

Đó là đ i vĩ b tôi nhà Tây Sơn. Còn đ i vĩ nhà Tây Sơn thì Nguyễn Phúc Ánh chém t t c dòng h , t Vua B u H ng, cho t i m t em bé m i sanh mà đã l t vào ng c th t. L i truy n đ n m Vua Thái Đ c và Vua Quang Trung, nghi n x ng đ xu ng b . Còn s thì đem xi ng n i ng c th t trong hoàng cung đ làm l đi ti u.
Đ nh c cho s ch g c, Nguyễn Phúc Ánh s c m i n i truy t m nh ng bà con g n xa c a h Nguyễn Tây Sơn, và nh ng t ng tá c a Tây Sơn còn tr n tránh n i s n đã.
Hai ng i con Vua Thái Đ c là Văn Đ c, Văn L ng và cháu n i, con Nguyễn B o, là Văn Đ u, n ng náu n i M Đ u, vùng An Khê. Vua tôi nhà Nguyễn bi t nh ng s ng i Th ng, không dám đ n b t. Mãi đ n năm Minh M ng th 12 (1832) th y tình th đã yên, ba chú cháu m i đem nhau vĩ thăm quê cũ Kiên M . B n b t l ng đi m t báo. Quân nhà Nguyễn đ n vây b t gi i vĩ Phú Xuân gi t ch t.

Các danh t ng giúp nhà Tây Sơn đ ng nghi p, ph n l n đã qua đ i, nh :
- Nguyễn Văn Tuy t đã cùng vĩ con tu n nghĩa sau khi th t th B c Thành.
- Võ Văn Nh m b Nguyễn Hu gi t ch t.
Đ ng Xuân B o hy sinh trong tr n Nguyễn Phúc Ánh đánh l y Thanh Hóa.
- Ngô Văn S b dìm xu ng sông vì n n Bùi Đ c Tuyên.
- Lê Văn H ng b C nh Th nh nghe l i Bùi Đ c Tuyên gi t ch t.
- Võ Đình Tú b trùng tên ch t lúc Nguyễn Phúc Ánh đem đ i binh đánh Quy Nh n.
- Lê Văn Trung b C nh Th nh gi t.

Còn s&ng & ngoài t& m nhanh vu& t c& a Gia Long ch& đ& c ít ng&& i: Võ Văn Dũng, Đ&ng Văn Long, Đ&ng Xuân Phong, Phan Văn Lân, Ph& m Công Chánh, Lê Sĩ Hoàng, Nguyễn Văn Huy, Nguyễn Văn L& c.

Sau khi thoát n&n, Võ tr& v& Phú Phong, r& i lên An Khê, chiêu m& đ& c m& t s&ng ng&& i Th&&ng, chu& n b& vi& c ph& c thù. L& y hòn H& i S& n & Trịnh T&&ng (Bình Khê) làm căn c& quân s&. Do đó mà H& i S& n còn có tên là hòn Ông Dũng.
Nghe tin Đ&ng Văn Long & n n&u & Vân H& i (Tuy Vi& n) bèn tìm đ& n bàn đ& i s&.

Đ&ng Văn Long, sau tr& n Đ&ng Đa thì đã có ý lui gót. Nh&ng vì m& y k& b& tôi c& a Lê Chiêu Th&ng không nghĩ đ& n t& i công r& n c& a mình, c& n& i lên ch&ng l& i nhà Tây Sơn, nên Đ&ng ph& i nán l& i đ& đánh đ& p. Đ& n khi th& y C&nh Th&nh đ& cho qu& n th& n l&ng hành, m& i n&& c sanh r& i, Đ&ng bèn t& ch& c, tr& v& An Nh& n m& tr&&ng đ& y võ. Nh&ng r& i th& y k& h& c võ lúc này không có chí l& n, ai n& y cũng ch& nghĩ đ& n l& i riêng, Đ&ng li& n đóng c& a tr&&ng, lên núi làm r& y. Võ Văn Dũng đ& n, Đ&ng m&ng đ&& c g& p l& i c& tri. Nh&ng khi nghe Võ bàn đ& n chuy& n ph& c h&ng thì l& c đ& u, đ& p:

- Tôi ra giúp nhà Tây Sơn đâu ph& i vì nhà Tây Sơn mà chính vì T& qu& c. N& u gi& c Thanh không mang quân sang xâm l& n n&& c ta, thì tôi mãi làm con h& c n& i, máu đầu dính đ& n tay. Còn v& nhà Tây Sơn, chính C&nh Th&nh đã làm m& t. Song n& u Vũ Hoàng không b& đích l& p th& thì đâu đ& n n& i n&& c này?! Nay đ& t đã m& t mà lòng ng&& i cũng m& t, h& i còn mong làm đ&& c vi& c gì n& a? Mà dù có làm đ&& c n& a thì làm đ& làm gì, n& u không ph& i đ& tranh chi& m ngôi báu? Tranh cho ai? Cho nhà Tây Sơn hay cho chính mình? Thôi, trên ba m&& i năm tr& i đánh nhau, nhân dân đã điều đ&ng r& i, không nên gieo r& c thêm tang tóc.

Võ ra v&, Đ&ng lên & luôn trên núi. Trong n& i mây khói, không ai bi& t Đ&ng & ng& n núi nào trong dãy Nam Sơn.

Ý ki& n c& a Đ&ng Văn Long không lay chuy& n ý chí c& a Võ Văn Dũng n& i.

V& Bình Khê, Võ Văn Dũng ti& p t& c xây d&ng l& c l&&ng chi& n đ& u. Toàn vùng An Khê và nh&ng vùng & hai bên b& sông Côn, nh& Tiên Thu& n, Vĩnh Th&nh, Đ&ng Phó, Hà Nhung, Trịnh T&&ng, Phú L& c, Phú Phong, Kiên M& ... đ& u n& m trong ph& m vi ho& t đ&ng c& a Võ công. Nh&ng đ&& c ít lâu, ng&& i Th&&ng Xà Đàng b& nhà Nguyễn mua chu& c, r& c r& ch làm *ph& n*. *Công ph& i b& h& t c& s&, đem ba chú cháu Văn Đ& c, Văn L&&ng, Văn Đ& u lên & n n&u t& n trên Núi Xanh.*

Ca dao đ& a ph&&ng có câu:

C& lang đ&ng Phó, đ& ph&ng Hà Nhung

Chàng bòn thi p mót đ chung m t gửi

Ch ng qua duyên n s t s i

Chàng gi n chàng đá cái gửi chàng đi...

Chim kêu d i su i T Bi

Nghĩa nhân còn b hu ng chi cái gửi

Đó là m n th t đ nói v vi c b t hòa gi a Võ công và ng i Th ng.
Võ công lên Núi Xanh cùng ba chú cháu Văn Đ c cho đ n khi ba chú cháu b sa vào l i Vua Minh M ng. Còn tr tr i m t mình, công v n s ng m t cách t t i ngọt m i năm n a. Công m t d i tri u Thi u Tr , không rõ năm nào, s ng trên chín m i tu i. Mãi đ n kho ng Đ ng Khánh, Thành Thái (1885-1907), con cháu m i l y c t đem v chôn Phú Phong.

C Vân S n Nguy n Tr ng Trì có bài V nh Võ Đô Đ c:

T o v t kh n hào ki t

Y t ng s h u vi

Công danh v túc ngôn

Ho c tác xu t th ty (t)

Võ công dũng quán quân

Bách chiến kh&#i Tây thù

Thiên ph&#&#ng y&#u trung nguyên

Đãi phi nh&# t m&# c chi

Thoát thân t&# th&#p niên

Th&# nhân th&# c công thù

Đ&#n kinh s&#n th&#ch gian

H&#u th&# hùng báo ty (t&#)

Ngã di&#c chí ph&#&#ng ngo&#i

B&#ch đ&#u v&#phùng s&#

Niên niên h&#nh th&#phóng

Th&#ng to&#i d&# th&# t&#

Tùng công du Ngũ Nh c

Kh th thôn linh chi

Kim c t hoá l c t y

Khiêm nhiên tùng sao phi

Nghĩa là:

T o hóa làm kh n đ n k hào ki t Ý mu n cho h làm m t vi c gì.
Công danh không đ nói, Ho c gi bày ra c h i đ h thoát đ i.
Cái dũng c a Võ công th t quán quân, T biên gi i phía Tây n i lên, trăm tr n trăm th ng
Nh ng tr i mu n đ t n a ch ng Thì m t cây không ch ng n i.
Thoát mình kh i n n ngọt b n m i năm Ng i đ i ai bi t ông?
S ng lâu ngày trong n i núi vây đá ch t Ông có t th m nh nh g u nh hùm Tôi cũng có ý
mu n xu t th , Nh ng đã b c đ u mà ch a g p đ c th y.
Làm quan may đ c đ u i v Năm năm r nh rang Mu n thoát kh i cu c đ i Theo ông đi đ o
ch i kh p năm ng n núi Tiên Cúi đ u ăn c linh chi, X ng vàng đ i t y xanh Nh nhàng bay
theo sóng tùng.

Ngoài Võ Văn Dũng, còn m t s l ng t ng n a thoát lu t ác nghi t c a Gia Long, nh :
+ Đ ng Xuân Phong năm C nh Th nh th ba, đ c thăng ch c Thái Phó, ban t c Huy n
Công Tuy Vi n. Đ n khi Nguyễn B o b gi t, bà h Tr n đem con cháu lên An Khê lánh n n,
thì Đ ng công t quan lui v Dõng Hòa đ ng lão. Đ c năm năm, nghe tin Phú Xuân th t th ,
Vua C nh Th nh ch y ra B c Thành, Công m ti c m i thân b ng c h u đ n, nói:
- K hào ki t ra phò nhà Tây S n, ph n nhi u đ u là b c trung nghĩa. Nh ng h u h t đ u dày
công dày s c trong lúc xây đ ng, mà không m t ai đ kh năng ch ng đ trong lúc ngã
nghiêng! Nay mai mà Nguyễn Phúc Ánh thu tr n c B c Nam, thì đ t b ng n i sóng, đám c u
th n nhà Tây S n, không còn ch đ t tay chân. N u đ i n c đ n tr n, thì không còn nh y k p
n a.

M y hôm sau, có ng i đ n thăm, thì th y nhà không v n n tr ng. Đ ng công đ a gia quy n đi
lúc nào và đi v đâu, không m t ai hay bi t.

+ Phan Văn Lân, lo vi c biên phòng, nghe tin C nh Th nh đ o t s nghi p c a Thái Đ c, than

dài m t ti ng:

- Luân th ng đã đ t, s nghi p không th nào v ng đ c lâu! R i giao công vi c trong quân cho v phó t ng, v An Thái thăm th y. Th y đã m t r i, phò mã Tr ng Văn Đa cũng đã m t. N i x a không còn ai là ng i cũ. Công bèn h i thăm ph n m , ra th p h ng l y th y, ra đi... Nh đám mây trôi trên ngàn th m.

+ Ph m Công Chánh tr n th Qu ng Nam, Lê Sĩ Hoàng tr n th Qu ng Nghĩa, nghe tin B c Thành th t th , li n m kho phân phát h t quân l ng quân trang cho binh sĩ, cho m i ng i v quê quán làm ăn, còn mình thì m t th ng m t ng a ra đi. Ph m Công Chánh v n núi Ph ng Phi t i Phù Cát, sau ra Cao B ng. Lê Sĩ Hoàng v Qu ng Nam, lên n n i Ngũ Hành Sơn.

+ Nguy n Quang Huy, Nguy n Văn L c Quy Nh n, cũng nh Ph m Công Chánh, Lê Sĩ Hoàng Qu ng Nam, Qu ng Nghĩa, sau khi đ c tin Vua C nh Th nh b b t, thì gi i tán quân đ i. Ông L c v K Sơn, dùng H m Rùa làm n i trú n. Ông Huy lên Đ ng An n ng nấu, th nh tho ng v Phú Yên thăm quê h ng, và ra K Sơn thăm ông L c. Tr Võ Văn Dũng, Nguy n Quang Huy cũng nh Nguy n Văn L c và h u h t các t ng còn s ng sót, không m t ai nuôi chí ph c thù. M t hôm ông L c h i ông Huy:

- C u th n nhà Tây Sơn, vẫn cũng nh võ, còn khá nhi u tay tài tu n, sao không h p s c l i đ lo vi c ph c h ng? Nh th ch ng ra là không t n trung v i c u chúa hay sao ?

Ông Huy đáp:

- Nh ng anh hùng nghĩa sĩ, ra giúp nhà Tây Sơn t ngày m i kh i nghĩa cho đ n nay, không ai ph nhà Tây Sơn. T t c đ u lo tròn b n ph n cho đ n gi chót, nh th là t n trung. Nay nhà Tây Sơn đã không còn n a thì chúng ta còn trung v i ai? B y tôi c a Vua Lê Chiêu Th ng bo bo gi lòng trung v i c ch , n i d y đánh m i n B c, h t l p này đ n l p khác, đã ch ng l i gi cho nhà Lê mà còn làm kh dân h i n c. Ph i nghĩ đ n dân đ n n c tr c. Không có th làm l i cho dân cho n c thì n m yên ch không nên gây thêm r i.

Trung v i m t ng i, m t nhà mà làm h i cho dân cho n c, thì trung y, k chân chính không nên nghĩ đ n. Trung y không ph i là trung.

Nguy n Phúc Ánh dò bi t tung tích c a m t s c u t ng nhà Tây Sơn, tìm đ cách đ t n di t.

Nh ng núi non đã hi m tr l i thêm ng i đ a ph ng che ch , nên m i ng i đ u s ng yên. Không b t gi t đ c, Nguy n Phúc Ánh bèn đ hàng, nh ng không ng i nào đáp ng.

Báo quác nhät thân đô thä đäm Giao tình thiên täi chä luân tâm[100] Nhà Nguyễn đäi väi nhà Tây Sơn vô cùng khäc nghiät. Quät mä Vua Thái Đäc, Vua Quang Trung, chém giät dòng hä, täng tá nhà Tây Sơn đän thä, Nguyễn Phúc Ánh chäa cho là đä, còn truyän đäo mä mä cäa cha ông hai nhà anh hùng áo väi và cäa nhäng ngäi đã theo nhà Tây Sơn và đã chät trä c khi non sông đäi chä.

Quan quân nhà Nguyễn chú ý nhät là nhäng mä mä trong vùng đät Tây Sơn.

Trä c hät là mä ông Nguyễn Phi Phúc.

Truyän räng mä näm trên dãy Hoành Sơn, thôn Trinh Täng.

Tìm khäp näi, thì thäy sát chân núi phía đông, khoäng giäa, näi lên mät träng đät lum lum, trong khoäng này dáng núi häi cong cong. Đäng phía trä c trông vào thì phäng phät giäng mät chiäc ghä bành vĩ đäi, mà läng và tay täa vào núi, còn mät ghä là träng đät. Trên träng đät, näm song song hai täng đá xanh to län, hình chä nhät. Ngäi ta bäo đó là mä cäa vä chäng Nguyễn Phi Phúc. Bän đäo mä mäng rä, ra säc cäy hai täng đá lên. Häi cät không thäy đâu mà chä thäy bän chum đäu phäng đã läng, trong mäi chum có mät ngän đèn chong đäng cháy[101].

Ai cũng biät bän chum đäu đó là cäa nhà Tây Sơn chôn, song mäc đích đä làm gì, thät không ai biät. Biät räng không phäi mä ông Phúc, quân nhà Nguyễn tìm khäp näi, song không thäy đäu tích.

Nhäng mä väi to län trong vùng Bình Khê đäu bä quät.

Có ba khóm län nhät, mät ở bä sông Côn phía Trinh Täng, mät ở thôn Phú Läc, mät ở thôn Kiên Mä, trên bä sông Côn. Xäng cät đäu ném xuäng sông!

Nhäng ngôi mä này là mä cäa các vä đäi thän phò Vua Thái Đäc.

Ở thôn Träng Đänh cũng có ba ngôi mä räng län và rät kiên cä cäa đäi thän nhà Tây Sơn.

Nhäng khi nghe tin Quy Nhơn bä Phúc Ánh chiếm thì gia đình ngäi khuät liän đäc bä bia cũ, thay vào täm bia mäi mang tên đàn bà. Nhä väy mà khäi bä quät[102].

Nhà Tây Sơn đäy cä không säch nên nhà Nguyễn näm cä trä läi. Đä nhà Tây Sơn khäi mäc läi, Nguyễn Phúc Ánh cho đäy tän gäc. Nhäng than ôi, đän cä gäc cä đã khô gän mäc mà cũng bä đäy! Quä là đäc thä!

Đä tránh nän tru di, con cháu nhäng ngäi có liên hä ít nhiäu đän nhà Tây Sơn, phän nhiäu đäu phäi thay tên đäi hä, đä nä nấu ngoài xä län näi xa.

Chính sách đäy cä thät säch gäc cäa Gia Long làm läy chäng nhäng ngäi mà còn đän cä vät, nhät là vùng Tây Sơn.

Sách vä, giäy tä đäu bä tiêu häy. Điän hình là nhäng täp gia phä cäa hä Võ ở Phú Phong, hä Bùi ở Xuân Hòa, hä Đäng ở Đông Hòa, hä Trän ở Träng Đänh... Cho đän nhäng bä sä, nhäng täp thä văn... sän xuät đäi Tây Sơn cũng cäm không đäc läu hành, tàng trä, nhä bä Trän Triä

Sở Trù Thủ Cờ a Nhà Nguyễn Đồi Vĩ Nhà Tây Sơn

Tác Giả: Saigon Echo số u t m

Thứ Năm, 10 Tháng 12 Năm 2009 13:51

Thông Sĩ Cờ ng Mĩ cờ a Lê Văn Nhân An Nhĩn, phĩng chiũu soĩn năm Quang Trung thĩ tĩ (1791), bĩ Lê Triũu Thĩ c Lĩ c do Võ Xuân Hoài tĩng tu đĩĩi triũu Cĩnh Thĩnh... Nhĩng tĩp thĩ Hán có Nĩm có cĩa nhóm Tĩ Tài Tĩ Tũy Viĩn và Song Hoài Thi Xĩ Bĩng Sĩn, tĩp thĩ ca vĩn tĩ bĩng chĩ Nĩm cĩa La Xuân Kiũũ Phũ Cát v.v...

Nhĩng môn võ thĩ Tây Sĩn thĩĩng dùng, mĩt sũ bĩ cĩm. Thĩ Tây Sĩn võ nghĩ rĩt thĩnh. Có bĩn môn nĩi tĩng là Côn, Quyĩn, Kiĩm, Cĩ. Nhĩng khi đẽm ỏp đĩng vào viũc binh thĩ quyĩn thay thĩ bĩng kĩ.

Cĩn, quyĩn, kiĩm thĩi nào cũng có nĩi nào cũng có. Chĩ có môn kĩ và cĩ e chĩ Bình Đĩnh mĩi có và chĩ đĩ Tây Sĩn mĩi dùng.

Kĩ là cĩ - lá cĩ vuĩng mĩi bĩ rĩng chĩng hai sũi đĩt bĩng thao cĩn rĩt dày rĩt chĩc, trĩ phĩa kĩt vào cĩn cĩ, ba phĩa kia đĩu mĩc sũt thay tua. Lá cĩ vĩa dùng đĩ chĩ huy vĩa dùng đĩ giũt giũc. Phĩi là ngĩĩi có sũc mĩnh và có võ giũi, mĩi sũ đĩng đĩĩc.

Cĩ là trĩng. Trĩng lĩn nhĩ trĩng chũu. Khi tĩp luyĩn thĩ đĩng trẽn hai khĩi gĩ trĩn lĩn gĩp đĩi quĩ bĩĩi. Đĩi chĩn phĩi đĩũ khiĩn hai khĩi trĩn đĩ mĩt cách lĩn lĩ. Cĩn cũi chĩ, bĩn tay, vai, đũ đũ phĩi dùng đĩ đĩnh và đĩ mĩy cĩi trĩng, theo tĩng bài luyĩn võ. Khi thĩ dùng hai trĩng, khi thĩ dùng bĩn, khi thĩ dùng tám, khi thĩ dùng mĩĩi ai, tũy trĩnh đĩ và sũc vĩc cĩa võ sĩ. Trĩng treo ỏ trĩĩc mĩt. Bĩũ đĩĩn mĩt lĩn tĩ mĩt đĩĩn sáu ngĩĩi.

Mĩi ngĩĩi hai trĩng. Không phĩi ngĩĩi nào đĩng chĩ nĩy, mà lũn lũn đĩi chĩ lĩn nhĩu.

Khi ra trĩn thĩ dùng hai trĩng, đĩt trẽn xe đĩy, và dùng dũi trĩng thay tay. Dũi trĩng không phĩi chĩ dùng đĩ đĩnh trĩng thũc quĩn mà cĩn dùng lĩm khĩ giũi giũt đĩ ch.

Gia Long cĩ m kĩ, kiĩm, cĩ.

Kĩ không bĩ cĩ m cũng không ai dùng nĩi và cũng không ai hĩc lĩm gĩ trong lũc không chĩĩn tranh.

Kiĩm chĩng nhĩng cĩ m đĩy cĩ m hĩc, mà trong nhĩ có kiĩm cũng bĩ tĩi.

Cĩ m kiĩm lĩ tĩt nhĩn cũng cĩ m lũn đĩo.

Cho nĩn nghĩ kiĩm và đĩo ỏ Bình Đĩnh bĩ mĩt hĩn.

Cĩn cĩ thĩ cũng thĩt truyĩn. Và môn võ bĩĩn thĩnh môn nhĩc. Võ thĩ đĩnh trĩng chũu và đĩnh trĩng treo. Nhĩc thĩ đĩnh trĩng chĩĩn và trĩng đĩ đĩng. Nhĩng nhĩng bài luyĩn võ vĩn đĩĩc đẽm dùng vào viũc đĩnh nhĩc.

Nĩi tĩm lĩi là tĩt cĩ nhĩng tĩnh ba cĩa đĩt nĩĩc sũn xuũt thĩ Tây Sĩn, đũ bĩ Gia Long tĩm đĩ cách đĩ tĩn đĩt. Tĩn đĩt đĩ không cĩn gĩ lĩm cho ngĩĩi đĩ nhĩ đĩn Tây Sĩn.

Tĩn vũng đĩt phĩt tĩch ra nhĩ Tây Sĩn cũng bĩ đĩi ra An Tây.

Đĩt tĩn gĩc, nhĩ sũ ch rĩ!

Nhĩng chĩ bĩn ngoĩi thĩi.

Lòng ng i Vi t Nam yêu n c, nh t là ng i Bình Đ nh, đâu có quên nhà Tây S n.

[100] Th c a Nguyễn Bá Thu n đ sách Tây S n l ng t ng ngo i truy n c a Nguyễn Tr ng Trì. Th 8 câu, đây là c p lu n. Câu th đ i ý nói: Đ n n n c, m t t m thân đ y c m t (can đ m đ y mình). Nghìn năm giao tình v i nhau, ch l y t m lòng mà lu n th phi.

[101] Ch c có l thông h i trong đá nên đèn không t t.. Kho ng 1929-1930, T n Đà tiên sinh có đ n vi ng m . Lúc y hai t ng đá v n còn. Cu c vi ng m có đăng trên báo. Nay không còn th y.

[102] Nh ng vôi đá c a ba ngôi m b qu t v n còn sót ít nhi u. Ba ngôi m không b phá v n còn, nh ng n ng m a làm h nhi u l m. M t ngôi t trong v n h T , m t ngôi n m t r c ngõ h Phan, m t ngôi n m n i gò V n Xoài, c nh con đ ng liên h ng t Kiên M đi xu ng. Không ai dám nh n nh ng ngôi m này là c a gia đình, vì hình ph t c a nhà Nguyễn n r t tàn kh c.